

НОВІ ФОРМИ СОЦІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Соціальна діяльність релігійних організацій України характеризується багатовекторністю напрямів роботи, а що найголовніше — пошуком нових сфер, де така праця є необхідною та корисною суспільству. Релігійні спільноти реалізують свої соціальні проекти за допомогою добровільних пожертвувань та спонсорських надходжень, отриманих від благодійних організацій, приватних осіб, одновірців як в Україні, так і за кордоном, шляхом створення благодійних організацій, чернечих згромаджень, організації волонтерської допомоги з боку вірних.

Особливо слід відзначити динамічне розгортання останнім часом волонтерського руху за участю християнських конфесій. Суть його полягає у створенні невеликих груп віруючих, які надають адресну соціальну, медичну та патронажну допомогу інвалідам, хворим, громадянам похилого віку, дітям-сиротам, опікуються засудженими в місцях позбавлення волі. В цьому випадку твердження президента Всеукраїнської Християнської Асамблеї С. Т. Жукотанської про те, що 75% християн працюють в соціальній сфері видається вельми слухним. Однак тут варто зробити одне доповнення: така констатація більшою мірою відображає наявні тенденції у середовищі віруючих-протестантів за ступенем їх активності й значно меншим чином торкається католиків і православних.

З метою пошуку оптимальних шляхів ведення соціальної діяльності у багатьох духовних начальних закладах протестантських конфесій введено окремий курс з соціальної роботи.

Сьогодні цільовою групою, на яку спрямована соціальна діяльність релігійних організацій, є, насамперед, незахищені прошарки населення, знедолені та люди, що знаходяться у тяжких життєвих ситуаціях. Зокрема, з кожним роком відсоток престарілих в Україні збільшується і складає уже 30% всього її населення. Престарілі в Україні є однією з найпроблемніших груп населення. Серед них багато малозабезпечених і бідних, самотніх, таких, що втратили місце про-

живання. Враховуючи ситуацію престарілих, першочерговим завданням соціальної політики релігійних організацій постало питання забезпечення елементарних життєвих потреб цієї групи людей, надання їм необхідної медичної допомоги.

За сучасними оцінками, 26,7% населення України можна віднести до категорії бідних [1]. Відтак малозабезпечені постають також одним із головних об'єктів уваги християнських Церков при реалізації ними своїх соціальних проєктів.

Соціальна робота з безпритульними в Україні тільки починається. Згідно з дослідженням Благодійного фонду «Дорога до дому» (2004), більшість безпритульних в Україні складають люди працездатного віку, кожний п'ятий з яких має навіть вищу освіту.

В цілому в Україні 65 тис. дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківської опіки. Проєкти Церков щодо цього напряму їх соціальної роботи — забезпечення організованої матеріальної і духовної допомоги обездоленим дітям. Крім безпосередньої роботи з дітьми в класах, релігійні організації взяли на себе також їх матеріальне забезпечення. Адже досить часто сироти позбавлені навіть найнеобхіднішого: засобів особистої гігієни, білизни і шкільного приладдя, іграшок. Через проєкти «Діти вулиці» дітям надаються безкоштовні обіди, організовано допомогу лікаря, психолога, проводяться бесіди, розважальні заходи [2, 157-160].

Широке розповсюдження наркоманії є однією з серйозних проблем українського суспільства. Згідно з офіційною інформацією, зареєстровано близько 100 тисяч таких осіб. Але неофіційні джерела називають цифру понад мільйон. При безпосередній діяльності релігійних організацій створюються центри реабілітації нарко- та алкозалежних, будинки-інтернати для них. Основною метою програми «Шлях до свободи» є звільнення людей від негативних наслідків цієї залежності.

Робота з безробітними теж виходить на новий виток свого розвитку. Адже за даними Державного комітету статистики на 1 вересня 2007 року рівень зареєстрованого в країні безробіття склав 2,8% [3], а попит на одну вакансію — 3 особи. Насправді рівень безробіття є більш високим. За даними Міжнародного центру перспективних досліджень, він складає десь 7%. Розуміючи ситуацію, релігійні організації намагаються організувати малі виробництва та заклади з надання послуг. Це дає змогу створити нові робочі місця та забезпечити людей роботою, водночас слугуючи засобом профілактики виїзду за кордон жінок та чоловіків працездатного віку. Наприклад, конфесіями обладнуються швейні майстерні, де безкоштовно проходять навчання жінки і дівчата із малозабезпечених сімей, столярні цехи, пекарні. Відтак, люди мають нагоду здобути необхідні знання і досвід для ведення власних справ. Подеколи організується навчання для пекарів, людей, що ведуть тепличне господарство [8, 62-69].

Новим напрямом у соціальній діяльності є робота з жінками. По-перше, це проведення безкоштовного тестування вагітності та консультування жінок. По-друге, проводяться презентації щодо внутрішньоутробного розвитку дитини, а також про статеве виховання для підлітків. Пропонується індивідуальне консультування для жінок, які страждають від постабортного синдрому (ПАС).

Зараз активізується діяльність існуючих та створюється мережа нових закладів безкоштовного харчування; працюють осередки соціальної допомоги для надання комплексу побутових послуг інвалідам, ветеранам війни та праці, самотнім людям похилого віку за місцем їх проживання; розширюється мережа оздоровчих таборів для дітей-інвалідів та сиріт, дітей із малозабезпечених сімей; організовується проведення душпастирської роботи в будинках інвалідів, дитячих будинках та інтернатах, закладах виправної роботи для неповнолітніх правопорушників.

Окремо варто сказати про медико-місіонерську роботу релігійних організацій. Якщо раніше основні зусилля Церкви були зорієнтовані лише у напрямі створення та функціонування реабілітаційних центрів з лікування та профілактики наркоманії, паління та алкоголізму, то зараз спостерігається пошук шляхів й з інших питань охорони здоров'я населення. Зокрема, діють Асоціація православних лікарів, Всеукраїнське товариство медиків-християн, Медична асоціація Євангельських Християн-Баптистів України, Адвентистський міжнародний медичний центр та обласні християнських асоціації, працюють лікарі-волонтери та інструктори з питань здоров'я (церква Адвентистів сьомого дня), Медична опіка на дому («Карітас-Спас») з надання безкоштовних медичних послуг для малозабезпечених сімей незалежно від їх національної та конфесійної приналежності. Діють медичні клініки на колесах: стоматологічна та педіатрична. Їх мобільність дає змогу виїжджати зокрема в сільську місцевість. Особливі успіхи в цьому має Українська лютеранська церква. Основне завдання подібних організацій — євангелізаційна діяльність в середовищі медиків і благодійна діяльність — надання безкоштовної медичної допомоги і ліків (засобом створення мережі безкоштовних аптек), створення постійно діючих християнських шпиталів і консультативно-діагностична допомоги.

Проводяться медико-місіонерські програми з так званими «Виставками здоров'я» (Церква Адвентистів сьомого дня) [2, 157-160] чи «Ярмарками здоров'я» (Церква Ісуса Христа Святих останніх днів) [8, 62-69]. Це — просвітницькі програми, у формі лялькових дитячих вистав, спрямовані проти вживання алкоголю, тютюну, наркотиків, на пропаганду здорового способу життя.

Активна співпраця вітчизняних релігійних організацій з їхніми одновірцями з-за кордону дає змогу реалізовувати значну кількість спільних соціальних програм. Спостерігається тенденція загального

зростання обсягів гуманітарних вантажів, що надійшли в Україну від міжнародних організацій (17 248 т. 2007 року проти 15 768 т. 2005 року). Збільшилася кількість гуманітарних вантажів, отриманих релігійними організаціями, а саме: євангельських християн-баптистів (4854 т.), християн віри євангельської (3019,7 т.), харизматичних церков (1283,5т.), РКЦУ (771,6 т.), православних церков (750,7 т.), УГКЦ (625 т.), АСД (518 т.), іудейських (250,3 т.) та мусульманських (162, 3 т.) релігійних організацій [5, 121-127].

Характерно, що поряд з цими формами соціальної роботи ряд протестантських спільнот уже зосереджують свою увагу на потребах не лише проблемних груп населення, але й на інших його прошарках. З цією метою створюють центри духовного життя та соціальної допомоги, в яких функціонують бібліотеки, комп'ютерні класи та Інтернет клуби, школи мистецтв і спорту, курси іноземної мови. Організуються молодіжні зібрання та лекції, діють християнські кафе. Активною новітньою формою євангелізаційної, а в свою чергу і соціальної роботи можна також вважати дитячі та юнацькі табори (під час канікул у різні пори року), діяльність дитячих й молодіжних клубів спілкування, дитячих центрів.

Виділимо ряд проблем, що виникають при розгортанні соціальної діяльності релігійних спільнот. У першу чергу, відзначимо дві різновекторні проблеми: це відсутність співробітництва окремих релігійних об'єднань при розгортанні соціальної діяльності як з державою, так і з іншими релігійними спільнотами.

Щодо першого пункту варто назвати законодавчу неврегульованість питань, що пов'язані із регламентацією взаємовідносин між відповідними державними установами та релігійними організаціями у справі виховання та визначення статусу дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківської опіки, дітей, які перебувають в будинках-інтернатах і потребують постійної уваги.

Також окремо відзначимо питання надання релігійним організаціям права на участь у тендерах Міністерства у справах сім'ї, молоді і спорту щодо проведення соціальних програм. Але відсутність правової можливості для релігійних організацій брати у них участь призводить до парадоксальної ситуації, коли організації, що мають і відповідний людський ресурс, і досвід проведення відповідної діяльності штучно опиняються поза колом суб'єктів відповідних конкурсів, з якими в подальшому співпрацює вказане Міністерство [6, 149-157].

Як слушно з цього приводу висловився єпископ-помічник Києво-Житомирської дієцезії Римо-Католицької Церкви Станіслав Широкоградюк, «сьогодні дуже важко порівнювати благодійництво в Україні з роботою відповідних організацій за кордоном. І проблема не тільки в ментальності. Якщо сьогодні в Україні хтось захоче зайнятися благодійницькою діяльністю, то він зустрінеться з дуже великою низкою проблем і «підводних каменів». І для того, щоб все ж

таки цією справою займатися, потрібна надзвичайна мотивація — покликання Боже. А враження складається таке, що держава зовсім не зацікавлена у заохочуванні громадян допомагати своїм же співгромадянам. За кордоном навпаки — держава робить все, щоб дати можливість Церкві і її благодійним організаціям працювати, бо розуміє — це є вирішення багатьох соціальних проблем» [7].

Іншою перешкодою на шляху виконання соціальної місії Церкви є те, що жодна релігійна організація в Україні не отримала офіційного дозволу опікуватися інтернатами, дитячими будинками чи навіть окремими сиротинцями. Все, що робиться сьогодні — робиться винятково на громадських засадах. Не розроблені механізми опіки релігійними організаціями одного і того ж сиротинця. Проте, незважаючи на ці та інші перешкоди в розгортанні соціальної діяльності релігійних організацій, Церква через молодіжні служіння, чернечі згромадження все одно опікується сиротинцями та дитбудинками.

Дотичною до означеного є й інша проблема. Церкви готові взяти на себе турботу про бездомних дітей, хворих, але при цьому хотіли б повернути собі будівлі тих сиротинців та лікарень, які до 1917 року належали їм. Сьогодні там розташовані державні структури, навчальні заклади тощо. Наприклад, незрозуміло як діяти в ситуації, коли Німецька Євангельсько- лютеранська Церква береться на базі обласного туберкульозного диспансеру в Одесі обладнати сучасний діагностичний центр, але за умови повернення в її власність самого приміщення диспансеру, який колись належав їй.

Перед церквами постає проблема: хто уповноважений сьогодні вирішувати такі питання? В чію компетенцію входить вирішення означених питань? Хто виступатиме арбітром у спорі, якщо на одне й те ж приміщення, скажімо, претендують декілька громад?

Щодо співпраці різних конфесій у реалізації своїх соціальних проєктів, то тут чомусь вони діють окремо, сепаровано. В зв'язку з цим складається враження, що соціальне служіння для релігійних організацій постає лише як один із виявів місіонерської роботи. Попри весь спектр соціально значущої діяльності варто пам'ятати про те, що кожному конфесію турбує її імідж. І вона прагне піднести його в очах громадськості і шляхом розгортання свого соціального служіння. Благодійництво слугує для конфесій засобом примноження своїх прихильників, частина яких, зрештою, стає їх послідовниками. Але така зорієнтованість благодійництва призводить до втрати ним своєї основної функціональної ознаки — творіння благих справ. Мета його тоді вже не благо, а користь. Відтак благодійництво, як слушно кваліфікує це проф. А.Колодний, перетворюється в кориснодійство [4, 10-15].

Зрозуміло, що значно більше користі принесли б суспільству скоординовані соціальні програми, адже практично жодна релігійна організація має у своїй структурі відділи, що займаються подібними питаннями. Тобто, стоїть питання створення широкої мережі

центрів допомоги людям з особливими потребами, але зауважимо, що такі центри можливі лише при поєднанні спільних зусиль Церков, громадських і державних організацій.

У цьому зв'язку відзначимо діяльність всеукраїнського благодійного фонду «Віра. Надія. Любов», в якому задіяні чотири релігійні організації: Українська Православна Церква МП, Римокатолицька Церква («Карітас-Спес»), Німецька Євангельсько-лютеранська Церква України та Закарпатська Реформована Церква. Цікаво, що цей фонд співпрацює як з церковними агентствами (Східно-Європейський офіс Всесвітньої Ради Церков, Норвезька церковна допомога, дияконська служба Лютеранської Церкви Німеччини, Шведська Церковна допомога, «Церква в дії» (Нідерланди)), так і міжнародними та українськими державними структурами (Міністерство охорони здоров'я, Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту, Всеукраїнська Рада Церков, Національна координаційна рада з питань протидії поширенню ВІЧ/СНІДу в Україні). Це одна з небагатьох громадських і благодійних організацій, річний бюджет якої становить 1 млн. грн.

Зауважимо, що на персональному, дружньому рівні релігійні організації при виконанні своїх соціальних проектів запрошують до співпраці представників інших конфесій, часто запозичуючи їх позитивний досвід. А ось що стосується офіційної співпраці представників різних конфесій, то далі простих заяв справа не рухається. Хоча приємно відзначити те, що представники Церкви усвідомлюють наявну проблему і розуміють, що в оптимізації соціальної роботи зацікавлені всі суб'єкти релігійного життя й це є тією сферою, де практично можна втілити Божі заповіді та знайти те спільне, що їх об'єднує. Такі думки неодноразово звучать на різного роду міжконфесійних зустрічах.

Нерозв'язаність зазначених питань призводить до того, що потенціал релігійних організацій у сфері соціальної роботи використовується ще не повною мірою. Співпраця між релігійними організаціями у сфері соціального служіння можлива лише на ґрунті широкого розуміння актуальних проблем сучасного життя: проблеми виживання людства, захисту прав людини, благодійницької та милосердної роботи, охорони навколишнього середовища, відновлення та збереження культурної спадщини, боротьби із СНІДом тощо. Резюмуємо вище сказане словами вікарного єпископа Києво-Житомирської дієцезії Римсько-Католицької Церкви Станіслава Ширококорадюка: «У напрямі соціального служіння є великі можливості співпраці з боку різних конфесій, і тут може бути справжній і дієвий екуменізм».

Отже, на сьогодні ми бачимо, що Церква взяла на себе відповідальність за суспільство, демонструючи своєю розгалуженою соціальною діяльністю відчуття потреб іншої людини та любов до ближнього. Соціальна діяльність виходить за вузькі конфесійні рам-

ки, охоплюючи своїм впливом іншоконфесійних людей, невіруючих і таких, що не визначилися.

Використані джерела

1. Всеукраинский благотворительный фонд «Вера.Надежда. Любовь.» Итоговый отчёт о деятельности в 2006 году.
2. Ганулич П.В. Соціальна діяльність Адвентистів сьомого дня в міжнародному контексті // Актуальні питання міжконфесійних взаємовідносин в Україні. Зб. матеріалів. — К., 2005.
3. Державний комітет статистики України //http// www.ukrstat.gov.ua.operativ /operativ 2007
4. Колодний А.М. Релігійний плюралізм і проблеми благодійництва // Актуальні проблеми соціально значущої діяльності церков і релігійних організацій в Україні. — К., 2004.
5. Любчик В.П. Сучасна соціально значима ідеологія церкви // Пріоритети державної політики в галузі свободи совісті: шляхи реалізації. Зб. матеріалів. — К., 2007.
6. Решетников Ю.Е. Питання удосконаллення законодавства в контексті розвитку соціальної діяльності релігійних організацій // Там само.
7. Незрозуміло, чому благодійницькі організації в Україні прирівнюються до комерційних структур. Інтерв'ю з владикою Станіславом Ширококорядоком //RISU.
8. Релігійна панорама. — 2000. — №4.